

ОСОБЛИВОСТІ ГНІЗДУВАННЯ КОНОПЛЯНКИ НА ВОЛИНСЬКОМУ ПОЛІССІ
В УМОВАХ ЗНАЧНОГО АНТРОПОГЕННОГО ПРЕСУ

Є.Б.Сребродольська, Н.В.Пріяткіна, Т.Ю.Гринчишин

Спостереження проводились на території Шацького біологічного стаціонару /Любомльський р-н, Волинська обл./ з 8 по 28 червня 1991 р.

Коноплянка / *Ascanthis cannabina* /L./ / - фоновий багаточисельний птах досліджуваної ділянки. З часу заснування стаціонару в 1960-65 роках цей вид був на його території і околицях малочисельним. У 1970-75 роках став звичайним, а з 1980 р. він є багаточисельним /дані Н.І.Сребродольської/.

Збільшенню кількості особин виду сприяла, очевидно, наявність придатних місць для гніздування, достатня кормова база, відсутність ворогів. Так, з освоєнням стаціонару були зроблені густі посадки декоративних кущів сіп্রেї зонтичної, які є зараз основним місцем гніздування птахів.

Як відомо, коноплянки гніздяться невеликими колоніями, оселяються в кількості 3-5 пар на певній, обмеженій ділянці місцевості /Дементьев и др., 1954; Мальчевский, 1959/. Нами, на території стаціонару, знайдено таку колонію. В ній налічувалось 13 гнізд. Ще одно гніздо виявлене за межами стаціонару.

Як зазначено вище, основним місцем гніздування птахів стала густа посадка декоративних кущів сіп্রেї зонтичної по боках пішохідних доріжок /9 гнізд/, а також ті кущі, що росли окремо /2 гнізда/. По одному гнізду знаходилося на декоративному американському клені, невисоких кущах шипшини і жасміну. Гнізда розташовувались у верхівці, або майже при верхівках кущів, на деревах - серед густих гілок, недалеко від основного стовбура, на висоті 1-3 м /1м - 2 гнізда, 1,2 - 3, 1,3 - 2, 1,4 - 5, 1,5 - 1, 3 м - 1 гніздо /на дереві//. Найбільша кількість гнізд була знайдена на висоті 1,2 - 1,4 м - 10. Відстань між сусідніми гніздами становила 15, 18, 23, 25, 45 і 54 м. Розміри гнізд були наступними: ширина - III мм /90-138/, висота - 83 мм /75-98/, ширина лотка - 68 мм /55-80/, глибина лотка - 39 мм /30-61/. Будувались гнізда з характерного для коноплянки матеріалу: грубих і білих тонких трав'яних стебел, коріньців, кіньського волосу, шерсті, рослинного і тваринного пуху. В двох гніздах у виступі переважала вата, яку птахи знаходили легко на території стаціонару. Вата знахо-

дилась неподалік від одного з цих гнізд - лежала на землі під кущем.

Дані про хід гніздобудування, відкладання яєць, вилуплення пташенят, підняття їх на крило представлені в таблиці, розподіл гнізд на території стаціонару зображений на рисунку.

Таблиця

Розмноження коноплянки на території Шацького біостаціонару /червень, 1991 р./

№ гнізда:	будування гнізд, наявність кладок:	вилуплення пташенят	виліт пташенят з гнізда
1.	12.УІ-І яйце, 13.УІ-гніздо покинуте	-	-
2.	Не простежено	09.УІ-6 пташенят, 13.УІ-пташенята зникли, гніздо покинуте	-
3.	12.УІ-6 яєць	16.УІ-6 пташенят	28.УІ
4.	12.УІ-І, 16.УІ-5, 17.УІ-6 яєць	28.УІ-2 пташенят	не простежено та 14 яєць
5.	18.УІ-повністю збудоване гніздо, закінчена вистилка лотка. 24.УІ-самка шільно сидить на гнізді	не простежено	- " -
6.	16.УІ-5 яєць	19-20.УІ	- " -
7.	12.УІ-3 яйця, 13.УІ-гніздо покинуте	-	-
8.	09.УІ-2, 12.16.УІ-5 яєць, 19.УІ-гніздо покинуте	-	-
9.	15.УІ-повністю збудоване гніздо без вистилки; 16.УІ-вистелений лоток. 21, 24.УІ-самка шільно сидить на гнізді	не простежено	не простежено
10.	09.УІ-4 яйця, 11.УІ-гніздо покинуте	-	-
11.	09.УІ-6 яєць	16.УІ-2 пташенят	не простежено та 14 яєць
12.	Не простежено	09.УІ-5 пташенят	19, 20.УІ
13.	12.УІ-І яйце, 13.УІ-гніздо покинуте	-	-
14.	09.УІ-4 яйця	не простежено	не простежено

Як видно з табл., повні кладки коноплянок налічували по 5-6 яєць. Максимальний пік відкладання яєць припадає на 6-12 червня.

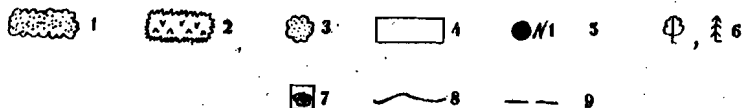
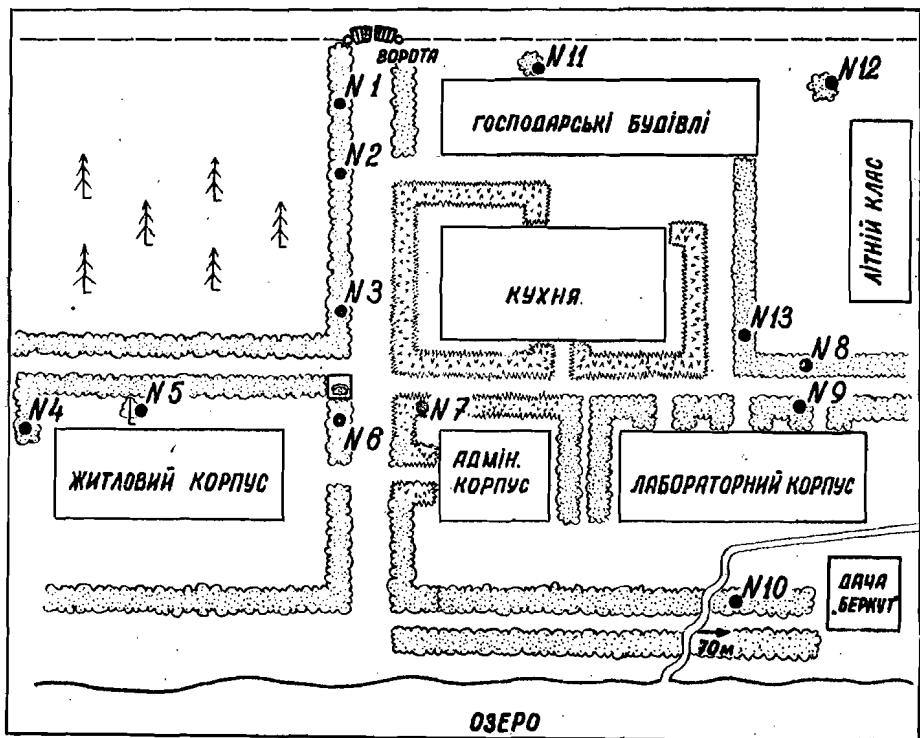

Рис. Просторовий розподіл гнізд коноплянки на території Шацького біостану в червні 1991 р.:

1 - кучі спірей по боках пішохідних доріжок; 2 - кучі шипшини; 3 - окремі кучі спірей; 4 - будівлі; 5 - гніздо з номером; 6 - американський клен, соснова посадка; 7 - телефонна будка; 8 - берегова лінія; 9 - огорожа стану.

Але оскільки в цей час /09.VI/ знаходили гнізда з пташенятами, що тільки проклінулися, то ймовірність знаходження перлих кладок можлива в останню декаду квітня. Поява пташенят спостерігається протягом всього червня, починаючи з 8-9 числа. Поряд з вилупленим пташенят проходить будівництво гнізд. Так, 16-18.VI знаходили повністю збудовані гнізда, в яких незабаром /21,24.VI/ бачили насиджуючих самок. Виліт молодих відмічається в останній декаді червня - першій половині липня. При перевірці стаціонару в другій половині липня і на початку серпня нові гнізда з кладками чи пташенятами не виявлені. Птахи відкочовують за межі стаціонару і кількість їх в цей період значно зменшується /повід. А.А.Бокотей/.

Антропогенні фактори впливають на коноплянку в різних частинах її ареалу, на що вказували цілий ряд авторів /Мальчевский, 1959; Страутман, 1963; Мальчевский, Пукінский, 1983; Талпош, 1986; Бокотей, 1989; Бокотей, 1990/. При сприятливих умовах для гніздування і наявності достатньої кількості їжі, коноплянки оселяються безпосередньо біля житла людини, не звертають увагу на інтенсивний рух транспорту /Мальчевский, Пукінский, 1983/. Подібне ми спостерігали і на стаціонарі. Гніздо № 5 було розташоване поруч з житловим корпусом, № 6 - в куші біля східців і входу в житловий корпус, гніздо № 9 - поруч з входом в лабораторію. Гніздо № 3 знаходилося в кущах, поблизу яких щодня проходили ранкові лінійки студентів, поблизу від дороги, якою їздив автобус і ходили групи студентів на екскурсії. Незважаючи на це, самці спокійно співали на дротах, птахи активно будували гнізда, годували пташенят.

Щорічно, під час традиційного прибирання території студентами, проходить стрижка кущів спіреї, в результаті чого птахи часто залишають гнізда. Скажімо, 12.VI.1991 р. підстригли куші, а 13.VI виявились покинутими 4 гнізда з 9, які знаходилися в зоні стрижки, що становить 44 %. Були покинуті 2 гнізда /№ 1, 13/ з одним яйцем, одне /№ 2/ - з щойно вилупленими 6 пташенятами /пташенята зникли/, гніздо /№ 7/ з 3 яйцями. Лише два гнізда з сильно насидженими кладками /№ 3, 6/ і одне гніздо з повною свіжою кладкою /№ 8/ залишилися непокинутими. Взагалі, після стрижки гнізда стають дуже помітними, тому, очевидно, їх кидають в першу чергу ті птахи, розмноження яких проходить на ранній стадії: початок яйцекладки, кладка ще не насиджується постійно. Цей

фактор також небезпечний і для пташенят, що тільки проклюнулись. Очевидно, стрижку потрібно проводити більш продумано, залишаючи місця з гніздами недоторканими, або проводити її в інший, більш безпечний для птахів час.

Таким чином, коноплянка - фоновий вид біостационару. З освоєнням території чисельність її збільшувалась. Цьому, очевидно, сприяли добра кормова база, відсутність, або наявність в незначній кількості ворогів і особливо наявність придатних для гніздування місць. Місцева популяція коноплянки знаходиться під значним антропогенним пресом. Птахи починають будувати гнізда, коли антропогенний вплив мінімальний. Максимальне антропогенне навантаження припадає на період відкладання яєць і початок прокльовування пташенят /перша половина червня/. Внаслідок великої дякливості самок на початку періоду розмноження птахи часто кидають гнізда, особливо, якщо турбування буде значним. В умовах Шацького біостационару до факторів тривоги ми відносимо різкий приток людей на стаціонар з початком літньої практики у червні і подальшим функціонуванням території, як оздоровчої установи, протягом липня-серпня, рекреаційне навантаження і особливо стрижка кущів, внаслідок якої великий процент розташованих в зоні стрижки гнізд птахи покидають на початку розмноження. Спричинення відкритості гнізд призводить до легкого знаходження їх хижаками і розорення, найчастіше з 1-3-денним пташенятами. Отже, надалі необхідно більш продумано проводити роботи по благоустрою стаціонару без шкоди для місцевої фауни. Однак, значний антропогенний вплив мало позначається на поведінці і розмноженні окремих птахів. Особливо це стосується тих особин, які розпочали постійне насиджування кладок, вигодовують пташенят в більш пізньому віці, або гнізда яких розташовані більш низько по відношенню до крони і після відповідної стрижки куща стають не надто відкритими.

Л і т е р а т у р а

Бокотей А.А. Особливості гніздування коноплянки на Хмельниччині під впливом значного антропогенного пресу. - Орнітофауна західних областей України та проблеми її охорони /Матер. доп. У наради орнітол. та амат. орнітол. руху Західної України/. Луцьк, 1990. С.12-13.

Дементьев Г.П. /ред./ и др. Птицы Советского Союза. Москва: Советская наука, 1954. Т.5. С.205-207.

Мальчевский А.С. Гнездовая жизнь певчих птиц. Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1959. С.182-184.

Мальчевский А.С., Пукинский Ю.Б. Птицы Ленинградской области в сопредельных территориях /история, биология, охрана/. Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1983. Т.2. С.365-370.

Страутман Ф.И. Птицы западных областей Украины. Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1963. Т.2. С.29-31.

Таллош В.С. Гнездование коноплянки в Украинских Карпатах. - Вестн. зоол. 1986. № 6. С.80.

Bokotej A. Wplyw czynników antropogennych na udatność lęgów makolągwy /*Acanthis cannabina*/ W Zachodniej Ukrainie - Dynamika populacji ptaków i czynniki ją warunkujące. Streszczenia ref. Slupsk, 1989. S.6.

The breeding peculiarities of the Linnet in the Volynia Polesye in conditions of a strong anthropogenic press. - E.B. Srebrodolska, N.V. Priyatkina, T.Yu. Grinchishin. - Data were collected 8 - 28.06 1991 in the Shatsk biological station (Volynia Region), where the Linnet is a most numerous species. The local population is under a strong human press, though its number has been increased with the development the territory by the species. The strongest human press was observed during the clutching period and appearance of nestlings. Bushes cutting has also a very negative influence on the breeding success of the Linnet.

Адреса автора: Україна / Ukraine /, 290005, м. Львів, вул. Грушевського, 4, університет, каф. зоології, Сребродольська Є.Б.